

'Oku 'ikai malava ke ta'ofi ha ngaahi uesia ia ki ho kilí, ka neongo iá 'oku 'i ai 'a e ngaahi me'a 'e lava ke ke fakahoko ke tokoni ke ke ongo'i fiamālie ange ai; Talaange ki ho'o tokotaha hulu huelo faito'ó (radiation therapist) pe neesí felāve'i mo ho'o founa tauhi angamaheni ki ho kilí. Te ne fakahā atu kapau 'e fiema'u ha fa'ahinga liliu ki ai.

*Fakatokanga'i ange – Faito'o ki he halanga tu'umama'ó (Anal Canal): kapau 'oku fakahoko hao faito'o ki ho halanga tu'umama'ó, te ke ala fakatokanga'i ange ha uesia 'a e kilí 'i ho muí (hūfanga he fakatapú). 'E lava ke fakafekau'aki 'eni mo e langá/mamahi'ia mo e tu'u mai 'aki ha pe'e pe huhu'a aape (mucous). Kātaki 'o talanoa ki ho'o timí koe'uhi ke mau lava ai 'o tokoni ki hono leva'i 'o e ngaahi faka'ilongá ni

'E malava ke ke kaukau 'i ha vai kaukau'anga (swimming) kapau 'oku 'IKAI ke mohomoho (blistered) pe mafohifohi ho kilí

'E malava ke ke fakatokanga'i 'oku fiamālie ange ke tui e vala 'oku hao ngatōtoó

'E lava ke 'oatu 'e he'emaui kau neesí ha kilimi milimili (moisturiser) ke ke ngāue'aki 'i he lolotonga 'o e faito'ó kapau 'e kamata ke mamahi ho kilí. Kaekehe, kapau 'oku 'i ai ha'o kilimi milimili ia 'a'au 'oku ke sai'ia ange ai, kātaki 'o ha'u mo ia ke fakahā ange ki he'emaui kau neesí

Tafitafi mo e kaukau'

Fakapapau'i 'oku 'ikai ke fu'u vela 'a e vai: tafitafi 'i 'a e kilí 'aki ha ngaahi nāunau fakama'a 'okú ke fa'a ngāue anga maheni 'aki pea pōpooki ke mātu'u

Ngaahi me'a ke 'TA'OFI' meí he feitu'u 'oku faito'ó Kātaki 'o faka'ehi'ehi mei hono...

mili 'o e feitu'u ko iá

ngāue'aki 'o ha tepi fakapipiki 'oku pikipiki

telé

ngāue'aki 'o ha me'a fakapipiki (wax), kilimi pe hulu maama mālohi (lasers)

Ngangana 'a e fulufulú (alopecia)

Te ke ala fakatokanga'i 'a e mahaki alopecia 'i he fulufulu 'i he funga 'o ho konga fakafefiné. Ko e alopecia fakakongá ko ha manifinifi hifo 'a e fulufulú pea mo/pe tōtōholo 'a e ngangana 'a e fulufulú. 'Oku totonu ke kamata toe tupu mai 'i ha ngaahi uike si'i hili 'a e 'osi 'a e faito'o hulu hueló, ka 'e malava ke tupu manifinifi ange ia. 'Oku 'i ai 'a e ngalingali 'e ala tu'uloa ia.

Mamahi pea ake/fefulofulai

'E lava ke hoko ha ngaahi fefulai 'i he feitu'u 'oku fakahoko ai 'a e faito'ó te ne lava 'o fakatupu ha ta'efiemālie pe mamahi. Ma'u ha faito'o fakanonga ki he langá hangé ko e panatoló (paracetamol) 'i hano fiema'u. Talanoa mo ho'o timi faito'ó kapau 'oku 'ikai ke kei mapule'i 'a e langá.

Tokakovi mo e lua / mole 'a e u'á

'Oku fa'a fakafekau'aki 'eni mo e faito'ó kimó

- 'E lava 'e ha Toketā 'o tu'utu'uni atu ha faito'ó ke ta'ofi'aki 'a e ongo'i tokotokakovi/luá
- Tui ha ngaahi vesa faito'o (acupressure bands) 'i ho ongo kia'i nimá
- Ngaahi liliu ki he ma'u me'atokoní— 'e lava ke kau atu ki ai ha tokotaha mataotao ki he ma'u me'atokoní (dietitian):

Ma'u me'akai	Inú
ma'u ha fanga ki'i me'akai fakaiiki tu'o 5 pe 6 'i he 'aho ma'u māmālie pea lamulamu lelei ho'o me'akai ma'u ha me'akai momoko pe mafana ('ikai ke vela) 'oua 'e feime'atokoní 'i he taimi 'oku ke ongo'i puke ai tuku ki ha tokotaha kehe 'a e feime'atokoní 'oua 'e ma'u 'a e me'akai 'oku fu'u melié, fakapakú, ngakó pe me'akai fifisi, pe me'akai 'oku fu'u nanamu mālohi 'ahi'ahi' 'a e lole peppermints pe ti peppermint 'ahi'ahi' 'a e me'akai 'oku 'i ai 'a e sinisá, hangé ko e pisikete sinisá pe inu sinisá	inu ke lahi 'a e vai 'i he lolotonga 'o e 'ahó (tukukehe kapau 'oku fakangatangata ho'o inú) inu māmālie 'a e vai 'aki ha fanga ki'i ma'anga iiki 'oua 'e inu lahi kimu'a he ma'u me'atokoní 'oua 'e inu kava mālohi 'oue 'e inu ha inu 'oku 'i ai ha kēfini (caffeine)

Ngaahi fakaiiki ki he fetu'utaki

Regional Blood and Cancer Service, Building 8, Level 4, ADHB
 Telefoni: 09 307 4949
 Tesi Talitali Kakaí ext 22631
 Kau Neesí ext 22837
 Acute Oncology ext 23826 (Mōnite-Falaite 8 pongipongi-4 efiapi)

Ngaahi Ma'u'anga Fakamatalá
 SCoR—The Society and College of Radiographers
 eviQ— Cancer Institute NSW

Faito'o Hulu Huelo ki he Kongalotó: Tafa'aki Uesia
 Radiation Therapy to the Pelvis: Side Effects
 Fakanounó

'Oku malava 'e he faito'o hulu hueló (radiation therapy) 'o uesia 'a e feitu'u 'oku fakahoko ai ho faito'ó, ka 'e lava ke kekekehe pē 'eni ki he tokotaha mahaki takitaha. 'Oku pau na'e 'osi talanoa mo koe 'a e Toketā Mataotao ki he Faito'o Hulu Huelo 'o e Kanisá (Radiation Oncologist) fekau'aki mo e ngaahi uesia taimi nounou mo e taimi lōloá mo koe 'i he lolotonga 'o e founa ngāue ki hono ma'u 'o ho'o fakangofuá.

'Oku fakama'ala'ala atu 'i he tohi fakamatalá ni 'a e ngaahi uesia taimi nounou. Ko e ngaahi faka'ilongá ni 'e ala kamata ia lolotonga 'o ha pupunga faito'o hulu huelo pea 'e ala fakalalahi 'i ha uike 'e 1-2 hili ha 'osi 'a ha pupunga faito'o. Kā neongo 'eni, 'oku totonu ke nau malona hifo hili ha uike 'e 6 meí hao faito'o.

'E sio atu 'a e kau neesí ki he Kanisá kia koe 'i he 'Aho 1 pe 2 'o ho faito'ó ke mou toe talanoa ki ha'o ngaahi hoha'a pe ngaahi fehu'i lahi ange. 'E lava ke fokotu'utu'u ha ngaahi sivi lahi ange 'i he taimi ko 'eni.

Welcome Haere Mai | Respect Manaaki
 Together Tūhono | Aim High Angamua

Ngaahi Uesia 'Oku Lahi Taha 'Enau Hokó

- Ongó'i Tāvaivaia
- Ngaahi liliu ki he tu'umama'ó
- Ngaahi liliu ki he tu'uofi
- Ngaahi uesia 'o e kilí
- Ngangana 'a e fulufulú - alopecia
- Mamahi pea ake/fefulufulai
- Tokakovi mo e lua / mole 'a e u'á
- Malava ke fanaú - Kuo pau ke fai ha talanoa ki heni mo ho'o Toketaá kimu'a pea toki kamata ho faito'ó.

'Oku totonu foki ke talanoa'i mo ho'ó toketaá ha founa fakavaha fanau kimu'a pea toki kamata ho faito'ó kapau 'okú ke kei mohe fakamali mo ho hoá.

'Oku mau 'i heni ke tokoni!

'E 'eke atu 'e ha tokotaha faito'o hulu huelo 'i he 'aho takitaha pe 'okú ke ongo'i fēfē. Kātaki 'o 'oua na'á ke momou ke fakahaa'i ha me'a 'okú ke hoha'a ki ai. Kapau 'okú ke a'usia 'a e ngaahi uesia ko 'eni kae 'ikai fakangatanga pē ki he lisí ni; 'e lava ke mau fakafehokotaki atu koe ki he'emau kau neesi ki he kanisaá ke mou talanoa lahi ange ki ai.

Ongó'i Tāvaivaia

'Oku lahi 'a e ngaahi me'a 'oku nau fakatupunga 'a e ongo'i hela'ia

- Ko e uesia 'e he faito'ó 'a e ngaahi sela (cell) angamaheni 'o e sinó
- Loto hoha'a fekau'aki mo ho'ó puké
- Fononga faka'aho ki he faito'ó
- Ko hono fakapanalisi 'o e mo'u'i tu'a 'i ho faito'ó

Ngaahi Fokotu'u ki he Ongó'i Tāvaivaia:

- Fakapapau'i 'oku potupotu-tatau 'a e ngaahi me'atokoni 'okú ke ma'ú
- Inu ke lahi 'a e vai pe huhu'a inu
- Ma'u ha mālōlō mo ha fakamālohisino ma'ama'a pē (luelue)
- Ngāue'aki hono tokangaekina pē koé (self care)— ngaahi founa fakafo'ituitui ke tokoni atu ke ke fakafiemālie ai
- Tali 'a e tokoni me'i he ni'ihi kehé

Ngaahi Liliu ki he Tu'umama'ó

'E lava ke fakatupu 'e he faito'o hulu hueló ha fefulai 'o e 'aofi 'o e ngākaú 'o ala tupu ai 'a e ngaahi uesia ko 'eni:

- fakalele
- faingata'a 'a e tu'umama'ó
- toe lahi ange 'a e toutou tu'umama'ó
- ongo'i fie tu'umama'o fakavavevave
- langa / 'oho 'a e keté
- faka'ea
- Tu'umama'o mai 'aki ha pe'e/huhu'a aape (mucous)
- Tu'u toto (si'isi'i ange 'a 'ene hokó)

Kātaki 'o fakahoko atu ki ho'o timi faito'ó kapau 'okú ke a'usia 'a e ngaahi uesia ni.

Ko e hā te u lava 'o fakahoko?

- Ngaahi liliu ki he ma'u me'atokoni – fakasi'isi'i 'a e me'atokoni 'oku 'ikai lava 'e he keté 'o momosí. Kole ki he timi ke nau 'oatu ha fakamatata lahi ange fekau'aki mo 'eni
- Feinga ke ma'u ha me'atokoni si'isi'i 'i he ngaahi houa si'i kotoa pē
- Fakapapau'i 'okú ke inu ke lahi 'a e vai/huhu'a inu (tukukehe kapau 'oku 'i ai ha ngaahi fakangatanga ki he inu)
- Faito'ó fakafepaki ki he fakalelé (fakasi'isi'i/ta'ofi 'a e fakalelé)
- Faito'ó angamaheni ki he felāngaaki
- Ngaahi Faito'o ke Ta'ofi 'a e 'Oho 'a e Keté (Antispasmodics)

Faingata'a 'a e Tu'umama'ó - 'Oku 'ikai angamaheni 'eni ia tatau mo e fakalelé, ka neongo iá kapau 'e hoko 'eni, kuo pau ke ke 'ai ke 'ilo'i 'eni 'e he timi faito'ó pea mo sivi ia 'e he kau neesi

Fakahangatāma'i 'o e tangamimí (cystitis) – ngaahi liliu ki he tu'uofi

'E lava ke fakatupu 'e he faito'o hulu hueló ha fefulai 'a e 'aofi 'o e tangamimí 'o ala tupu ai 'a e ngaahi uesia ko 'eni:

- Tu'o lahi mo e fiema'u fakavavevave ke tu'uofi
- Mamahi / kalakala 'a e tu'uofi
- Langa kete
- Toto 'i he tu'uofi
- Mama 'a e tu'uofi (incontinence)

Kātaki 'o fakahoko atu ki ho'o timi faito'ó kapau 'okú ke a'usia 'a e ngaahi uesia niKātaki 'o fakahoko atu ki ho'o timi faito'ó kapau 'okú ke a'usia 'a e ngaahi uesia ni.

Ko e hā te u lava 'o fakahoko?

- Inu ke lahi 'a e vai pe huhu'a inu ke hu'i'aki 'a e tu'uofi pea ke fakasi'isi'i ai 'a 'ene mamahi (tukukehe kapau 'oku fakangatanga 'a e inu)
- Faka'ehi'ehi me'i he kava mālohí mo e kēfeini (hangē ko e kofi)
- Ngaahi kofukofu efuefu (ural sachets) ke holoki hifo 'aki 'a e 'ēsiti 'i he tu'uofi
- 'E lava ke to'o 'e he'emau kau neesi ha me'i tu'uofi (MSU) ke sivi ke ta'ofi ha fakahangatāma'i

Ngaahi Uesia 'o e Kilí

'E ala hoko ha uesia ki he kili takatakai 'i ho kongalotó. Ko e ongo feitu'u tu'u lavea ngofua lahi tahá ko ho vaha'a va'é (groin) mo ho muí (anus) he 'oku 'i ai 'a e ngaahi konga petepete 'i he kilí 'i he ongo tafa'aki ni. 'E 'ikai hoko 'eni ia 'i he taimi pē ko iá ka 'oku angamaheni'aki 'a 'ene toki 'asi mai 'i he lolotonga 'o e lele 'a e faito'ó pea 'oku toki fa'a kamata ke mole atu 'i ha uike 'e 2-4 me'i he 'osi 'a e faito'ó;

fakalalahi ange 'ene lanu pingiki' pe 'uli'uli ange

ongó'i mātu'u pe mano'ono'o, pea mamahi

hoko 'o veli pea veveli

mohomoho pe mafihifohi